

ตอนที่หนึ่ง

การพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจ

การพัฒนาการทางสังคม-เศรษฐกิจ

สังคมยุโรประยะเริ่มต้นยุคใหม่ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ เป็นการเปลี่ยนยุคจากสังคมยุคกลางเข้าสู่สังคมยุคใหม่ การเปลี่ยนแปลงในระยะแรกจะอยู่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 มีเหตุการณ์สำคัญสองอย่างเกิดขึ้น คือ การฟื้นฟูวิทยาการ และการปฏิรูปศาสนา ลักษณะพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลานี้จะมีรูปแบบเป็นการปฏิบัติ ปฏิบัติไม่ยอมรับแนวคิดทางสังคมของยุคกลาง ส่วนการเปลี่ยนแปลงในระยะที่สองจะอยู่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ลักษณะพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะมีลักษณะเป็นการพัฒนาการ เป็นผลกระทบจากการปฏิบัติทางความคิดเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 แล้วพัฒนาการวางรูปแบบแนวคิดยุคใหม่

ขณะที่สังคมได้เปลี่ยนแปลงไป เศรษฐกิจของสังคมยุโรปได้มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแนวคิดหรือลักษณะของการประกอบการ

บทที่ 1

การฟื้นฟูวิทยาการ

“การฟื้นฟูวิทยาการ” แปลมาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ “Renaissance” ซึ่งมีความหมายว่า การเกิดใหม่ (Rebirth) หมายถึง การเกิดใหม่ การฟื้นฟู อารยธรรมกรีก-โรมัน ขบวนการฟื้นฟูวิทยาการสมัยกรีก-โรมันขึ้นมาเรียนรู้กันใหม่ที่มีช่วงเวลายาวนานของคริสต์ศตวรรษที่ 15 - 16 นักวิชาการจึงเรียกช่วงเวลานี้ว่า ยุคฟื้นฟูวิทยาการ ดังนั้น ด้วยเงื่อนไขของเวลาจึงกล่าวได้ว่า ยุคฟื้นฟูวิทยาการจัดว่าเป็นยุคเชื่อมต่อระหว่างยุคเก่ากับยุคใหม่ แต่ตามที่สนะของนักประวัติศาสตร์บางท่าน อาทิ วอลเลส เค. เฟอ์กูสัน (Wallace K.Ferguson) มีความเห็นว่า ยุคฟื้นฟูวิทยาการอยู่ในระยะประมาณ ค.ศ. 1300 - 1600 อารยธรรมของยุคนี้มีลักษณะผสมผสานของอารยธรรมกรีก โรมัน และสมัยกลาง และรวมทั้งความรู้ต่าง ๆ ที่พัฒนาการขึ้นในระยะคริสต์ศตวรรษที่ 14 - 16 เองด้วย ดังนั้น นักวิชาการกลุ่มนี้จึงเห็นว่า อารยธรรมสมัยฟื้นฟูวิทยาการเป็นวัฒนธรรมประสม หรือเป็นการประนีประนอมระหว่างของเก่ากับของใหม่¹

กล่าวกันโดยที่จริงแล้วอารยธรรมกรีก-โรมันก็ได้สูญหายไปจากสังคมยุโรปสมัยกลาง แต่ส่วนใหญ่อิทธิพลของอารยธรรมกรีก-โรมันจะมีจำกัดอยู่ในวงแคบ เฉพาะกลุ่มนักบวช นักวิชาการหรือนักปกครองผู้รู้หนังสือเท่านั้น มาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14 อิทธิพลของอารยธรรมกรีก-โรมันขยายขอบเขตไปยังคนต่างระดับต่างฐานะกว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นกลางหรือพวกพ่อค้าที่มีโอกาสได้เดินทางติดต่อกับโลกภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพวกอาหรับ และเพราะชนชั้นพ่อค้ามีฐานะดีขึ้น และที่สำคัญเนื่องจากคนกลุ่มนี้นิยมเรียนหนังสือ จึงทำให้เกิดความคล่องตัวในการถ่ายทอดความรู้

เมื่อชาวตะวันตกได้เริ่มฟื้นฟูศิลปวิทยาการและมนุษยนิยมของชาวกรีกมาศึกษาทำความเข้าใจอีกครั้งหนึ่ง ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เชื่อกันว่าคนประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวงในฐานะที่มีพลังสมอง มีปัญญา รู้คิด รู้จักวิธีแก้ไขปัญหา หรือฟื้นฟูศิลปกรรม นานาชนิดได้ด้วยตนเอง นับเป็นชัยชนะขั้นหนึ่งของมนุษย์ ที่สามารถเรียกพลังหรืออำนาจที่เคยมีอยู่ในตัวซึ่งได้สูญหายไปกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งได้

กำเนิดของอารยธรรมสมัยฟื้นฟูวิทยาการ มีเหตุผลหลายประการด้วยกันที่เอื้ออำนวยต่อการกำเนิดของอารยธรรมสมัยฟื้นฟูวิทยาการ

1. อาจจะเริ่มจากประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12 หรือคริสต์ศตวรรษที่ 13 คนยุโรปเกิดความมั่นใจในตนเอง เพราะมีความมั่นคงทางด้านการเมืองเกิดขึ้นแล้ว

2. อาจจะเนื่องมาจากสงครามครูเสด ชนชั้นสูงของสังคมสมัยกลางล้มตายไปเป็นจำนวนมากในสงคราม สูญเงินไปอีกไม่น้อย ทำให้ฐานะทางด้านสังคมเปลี่ยนไปบ้าง และเมื่อเกิดชนชั้นกลางขึ้นมาเพิ่ม ซึ่งมีพลังทางด้านเศรษฐกิจ และกำลังจะเป็นพลังทางด้านการเมืองเข้ามาแทนที่คนกลุ่มเก่า สถาบันเก่าคลอนแคลนเท่ากับเปิดทางให้แนวความคิดแบบใหม่เข้ามาแทนที่ได้ และนอกจากนั้นเมื่อแต่ละชนชาติไปช่วยรบในสงครามครูเสด ในการตั้งทัพจึงมีลักษณะเป็นกองทัพนานาชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ดีสำหรับการถ่ายทอดความคิดให้แก่กันและกัน

3. การค้าขายตัวในตอนปลายของยุคกลาง ความคิดต่าง ๆ จึงถ่ายทอดไปสู่กันได้เร็วขึ้น

4. การค้นพบสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิมพ์ ที่จริงยุโรปได้ความคิดประดิษฐ์เครื่องพิมพ์จากประเทศจีน และกระดาษลินินที่ใช้พิมพ์จากพวกมอสเล็ม ส่วนจอห์น กูเตินเบิร์ก (John Gutenberg) แห่งเมืองเมนซ์ในเยอรมนีเป็นผู้ประดิษฐ์แท่นพิมพ์เคลื่อนที่ในปี ค.ศ. 1448 ซึ่งสามารถพิมพ์หนังสือจำนวนมาก ๆ ในเวลารวดเร็ว และตั้งแต่ ค.ศ. 1500 เป็นต้นไป การพิมพ์ก็แพร่หลายไปทั่วยุโรป หนังสือราคาถูกลง ทำให้ประชาชนสามารถซื้ออ่านได้ เป็นผลให้การศึกษาขยายออกไปกว้างขวาง ไม่จำกัดอยู่เพียงภายในขอบเขตของวัดและสังคมชั้นสูงเท่านั้น และเมื่อมีการศึกษาเจริญ ประชาชนก็เริ่มมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง !

การแบ่งระยะในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ การฟื้นฟูอารยธรรมยุคเก่านี้แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ระยะแรกเป็นการรื้อฟื้นอารยธรรมโรมัน (Classical period) ซึ่งเท่ากันเป็นการนำเอาความเป็นระเบียบแบบแผนกลับมา ระยะที่สองเป็นการรื้อฟื้นอารยธรรมกรีก (Humanistic period) ซึ่งเน้นความสำคัญของมนุษย์และของบุคคลทุกคน ส่วนระยะที่สามเป็นระยะของการปฏิรูปศาสนา แต่เนื่องจากนักประวัติศาสตร์มาตีความหมายกันว่า ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการเป็นยุคที่ฟื้นฟูความรู้เก่า ๆ ที่เจริญรุ่งเรืองในอดีต คือความรู้สมัยกรีก-โรมัน เพราะฉะนั้นนักศึกษาศึกษาในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการจึงได้ชื่อนักมนุษยนิยม (Humanist)

ในสมัยต้นของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ นักมนุษยนิยมนิยมการเลียนแบบความคิดอ่านวรรณคดีและศิลปกรรมคลาสสิก ส่วนในสมัยหลังซึ่งเรียกว่ายุคทอง (High Renaissance) นั้นแต่ละประเทศได้พยายามนำแบบฉบับคลาสสิกเหล่านี้เข้ามาประสานกับวัฒนธรรมของตน ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่เจริญรุ่งเรืองและสมบูรณ์แบบ ศิลปินในทุกสาขาได้ละทิ้งลักษณะแรกของมนุษยนิยมอันได้แก่การเลียนแบบคลาสสิก คงไว้เพียงลักษณะที่สองนั่นคือการเชิดชมมนุษยชาติ การแสดงให้เห็นว่าโลกแห่งวัตถุ และชีวิตในโลกนี้เป็นสิ่งที่ดี น่าภูมิใจ น่าชื่นชมและปิติยินดี

อิตาลี่ : แหล่งกำเนิดอารยธรรมสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ

อิตาลี่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ โดยในระยะต้นได้มีการรื้อฟื้นศิลปวิทยาตลอดจนปรัชญาคลาสสิกขึ้นมาศึกษากันอย่างจริงจัง ทำให้เพื่อจะนำมาประกอบทฤษฎีทางศาสนาให้นักแน่นำศรัทธาขึ้นอย่างสมัยกลางไม้ ได้เกิดความเป็นอิสระที่เรียกกันว่าเป็นการปฏิวัติทางปัญญา และด้วยเหตุนี้ชาวอิตาเลียนจึงเรียกสมัยของความก้าวหน้าทางแนวความคิดของเขาว่ายุคทอง พร้อมกันนั้นได้มีการประนามช่วงเวลานับจากโรมันแตกเป็นต้นมาจนถึงยุคของเขา คือประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 14 ว่าเป็นยุคมืด (Dark Ages) โดยให้เหตุผลว่าสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวปราศจากความก้าวหน้าทางความคิดหรือวัฒนธรรม จากออบ เบิร์คฮาร์ด (Jacob Burckhardt) นักประวัติศาสตร์ชาวสวิสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นผู้หนึ่งที่ได้ชื่อนักฟื้นฟูศิลปวิทยาการ และยังเป็นผู้กำหนดว่าคริสต์ศตวรรษที่ 14 - 16 เป็นยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการในประวัติอารยธรรมตะวันตก จากหนังสือเรื่อง *The Civilization of the Renaissance in Italy* (ค.ศ. 1860) เบิร์คฮาร์ด ได้บรรยายถึงชาวอิตาเลียนในยุคฟื้นฟูว่าเป็น

“บุตรชายคนโตของยุโรปสมัยใหม่” เป็นคนกลุ่มแรกที่ย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของตัวมนุษย์เอง มนุษย์สามารถจะทำความเข้าใจต่อสภาพต่าง ๆ ในโลกนี้ด้วยเหตุผลของมนุษย์เอง และโดยสภาพที่เป็นจริงของสิ่งนั้น ไม่มีการนำเอาความรู้สึกร่วมตัวเข้าพัวพัน²

ข้อเขียนและแนวความคิดของ เบิร์คฮาร์ด ได้รับความสนใจอย่างสูง ไม่ว่าจะในด้านที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการ โจมตีความว่างเปล่าทางปัญญาของสมัยกลาง ได้ศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกลางจริงจังขึ้น จนเรียกเป็นกลุ่มผู้นิยมสมัยกลาง (Medievalists) มีการย้ำถึงความก้าวหน้าของแนวความคิดในตอนปลายยุคกลาง ซึ่งในที่สุดนักประวัติศาสตร์ปัจจุบันโดยทั่วไปได้ยอมรับว่ายุคฟื้นฟูวิทยาการมีรากฐานมาจากสมัยกลาง ไม่มีความแตกต่างมากมายนักระหว่างสมัยทั้งสอง ขบวนการทางความคิดต่าง ๆ ซึ่งถือกำเนิดในสมัยกลางได้มาปรากฏผลเด่นชัดในยุคฟื้นฟูวิทยาการ

เหตุที่อิตาลีเป็นแหล่งกำเนิดของยุคฟื้นฟูวิทยาการนั้น ประกอบด้วยเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ

1. อาจเนื่องมาจากเมืองหลาย ๆ เมืองบนแหลมอิตาลี มีสภาพเป็นศูนย์กลางทางการค้า มีลักษณะเป็นสังคมเปิด คนในสังคมมีความพร้อมที่จะยอมรับแนวคิดแปลกใหม่อยู่แล้ว โดยธรรมชาติ

2. เนื่องจากความเป็นพ่อค้าของชาวอิตาลี โดยทั่วไปจะต้องไม่พอใจเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีทางการเงินของสมัยกลาง ที่ต่อต้านการกู้ยืมเงิน การคิดดอกเบี้ย ตลอดจนการเห็นว่า การประกอบการค้าเป็นบาป ด้วยวิญญาณของความเป็นนายทุน พ่อค้าอิตาลีจึงมีแนวคิดและความต้องการที่จะล้มเลิกทัศนคติดังกล่าวนี้ ซึ่งมีผลกระทบส่งต่อไปสู่ความต้องการล้มเลิกทัศนคติเก่า ๆ อื่น ๆ ตามมาด้วย

3. อาจจะเนื่องมาจากสภาพทางการเมืองของรัฐในแหลมอิตาลี รัฐต่าง ๆ ใน แหลมอิตาลีได้ประโยชน์จากการขัดแย้งอำนาจระหว่างสันตปาปากับจักรพรรดิอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ โดยทั้งสองฝ่าย สันตปาปาและจักรพรรดิ ต่างให้การสนับสนุนรัฐในแหลมอิตาลีด้วยมุ่งหวังจะเก็บไว้เป็นพวกตน รัฐในแหลมอิตาลีเหล่านี้จึงมีความเป็นอิสระที่จะปกครองตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการวางฐานการมีแนวคิดเสรีขึ้นแก่คนในสังคม

4. ชาวอิตาลีเริ่มมีแนวความคิด “สากล (Universal)” ในระดับประชาชน นักศึกษา นักวิชาการ จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดและวิชาความรู้กันอย่างกว้างขวาง ไม่มีเรื่องเขตแดนหรือเชื้อชาติมาเป็นอุปสรรค

5. ความร่ำรวยของพ่อค้าอิตาลี ทำให้สามารถให้ความอุปถัมภ์แก่นักศึกษาและนักวิชาการในการแสวงหาความรู้ อาทิ การให้เงินทุน การสร้างห้องสมุด เป็นต้น ในขณะที่สังคมยุโรปโดยทั่วไปกำลังประสบกับปัญหาเศรษฐกิจในระยะ ค.ศ. 1350 - 1450 เงินทุนที่จะอุดหนุนทางด้านวิชาการส่วนใหญ่ได้หยุดชะงักลง

นักมนุษยนิยม ผู้ที่ศึกษาอารยธรรมคลาสสิกเรียกว่า นักมนุษยนิยม (Humanists) คำว่า มนุษยนิยม มาจากภาษาละติน “Studia Humanitatis” หมายถึง การศึกษาซึ่งทำให้มนุษย์ แสดงความเป็นปัจเจกบุคคลในการพูด การเขียน วิธีการที่จะไปถึงจุดมุ่งหมายดังกล่าวเรียกว่า “Textual Criticism” อันได้แก่ การวิเคราะห์วิจารณ์เป็นหลัก เช่น พยายามหาหลักฐานว่าข้อเขียนที่เราได้มานั้นเป็นฉบับจริงที่ถูกต้องมากน้อยเพียงใด วิธีการนี้เริ่มใช้ในปี ค.ศ. 1440 เมื่อ ลอเรนโซ วัลลา (Lorenzo Valla) นักวิชาการชาวอิตาลี ได้พิสูจน์ หลักฐานของเอกสาร “Donation of Constantine” อันมีชื่อเสียงของสมัยกลาง เรื่องที่เล่ากันมืออยู่ว่า สันตปาปา ได้ใช้ออกสารฉบับนี้อ้างว่าตนมีอำนาจสูงสุดทั้งทางธรรมและทางโลก เนื่องจากเมื่อจักรพรรดิคอนสแตนติน (Constantine the Great ค.ศ. 312 - 337) ได้ทำพิธีเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ในคริสต์ศตวรรษที่ 4 นั้น ได้ทรงเขียนเอกสารดังกล่าวประทานให้กับ สันตปาปาซิลเวสเตอร์ที่ 1 (Sylvester I ค.ศ. 314 - 35) ระบุว่า สันตปาปามีอำนาจสูงสุดทางศาสนา และมีอำนาจทางการเมืองเหนืออิตาลีและยุโรปตะวันตกด้วย ในครั้งนี้ วัลลา ได้พิสูจน์ว่า จากลักษณะของภาษาและข้อผิดพลาดเคลื่อนทางเวลาในประวัติศาสตร์ เอกสารฉบับนี้เป็นของปลอม และแท้จริงแล้วเป็นงานเขียนของสันตปาปาบางองค์ในคริสต์ศตวรรษที่ 8 นั้นเอง³

อุดมคติของนักมนุษยนิยมหรือนักฟื้นฟูวิทยาการ คือ พยายามทำให้มนุษย์สำนึกในความเป็นมนุษย์ ความสำคัญที่มนุษย์มีอยู่ ตลอดจนความเป็นปัจเจกบุคคล และมีเพียงแต่เท่านั้น ยังจะต้องมีชีวิตที่ดี ตลอดจนใช้ชีวิตอย่างเป็นประโยชน์ไม่ว่าคน ๆ นั้นจะมีอาชีพอะไร ไม่ต้องกังวลอยู่กับการเตรียมชีวิตเพื่อได้รับความรอดอีกต่อไป มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ซึ่งข้อนี้จะมาเปลี่ยนทัศนคติไปด้วย คนเริ่มเชื่อว่า บุคคลที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ไม่จำเป็นที่จะขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดหรือฐานะทางสังคม หรืออำนาจเหนือธรรมชาติใดๆ แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล ชาวอิตาลีจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้เท่ากับขุนนางเช่นกัน

ความเลื่อมใสในลัทธิมนุษยนิยม (Humanism) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของสมัยเริ่มต้นยุคใหม่ กล่าวคือ ได้มีการปรับปรุงการศึกษาใหม่ วิชาการที่เรียนอาจจะคล้ายคลึงกับของเก่า เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ดนตรี ศาสนา วิทยาศาสตร์ แต่มิได้มีความประสงค์ที่จะฝึกคนให้เป็นพระดังแต่ก่อน ทว่ามุ่งฝึกฝนให้นักศึกษาใช้ความคิด มีเหตุผล และ

มีวิจารณ์ญาณ พร้อมกันนั้นจะเพิ่มหลักสูตรเรื่องมารยาทและพลานามัยตามแบบปรัชญาการศึกษาของกรีก เพราะคิดว่าการพัฒนาหัวสมองจะต้องเป็นไปอย่างสมดุลกับการพัฒนาทางร่างกายด้วย ซึ่งการศึกษาแบบนี้ยังเหลือมาถึงปัจจุบัน ในเรื่องแนวการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ที่มุ่งให้นักศึกษามีทัศนคติกว้างขวาง ให้มีความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ลึกซึ้งขึ้น และพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตามการศึกษาในสมัยฟื้นฟูวิทยาการนี้ก็ยังเป็นอิทธิพลของคนมั่งมีอยู่นั่นเอง

วิวัฒนาการของขบวนการมนุษยนิยมในประเทศยุโรปที่สำคัญ

อิตาลี ในระยะต้นได้มีการรื้อฟื้นศิลปวิทยาและปรัชญาคลาสสิกขึ้นมาศึกษากันอย่างกว้างขวาง โดยเห็นความสำคัญในตัวของมันเอง เมื่อมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14 มีการค้นคว้าซากวัตถุโบราณของโรมันแถบภาคใต้ของอิตาลีและเกาะซิซิลี ส่วนทางมหาวิทยาลัยโบโลญญาได้มีการศึกษากฎหมายกันอย่างจริงจัง เมืองต่าง ๆ ในแหลมอิตาลีพากันตั้งตัวเป็นอิสระต่ออำนาจศาสนจักรและสันตปาปา ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 สันตปาปารุ่นใหม่ ได้ให้ความสนใจต่อกิจกรรมทางโลกมากขึ้นรับเป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปวิทยาสันับสนุนการรื้อฟื้นอารยธรรมคลาสสิกขนานใหญ่ และอาศัยอิทธิพลที่เคยมีอยู่เดิม อารยธรรมคลาสสิกจึงแพร่หลายไปทั่วอิตาลีอีกครั้งหนึ่ง นักมนุษยนิยมชาวอิตาลีที่สำคัญ อาทิ ฟรานเชสโก เพทรา็ค (Francesco Petrarch) และ จิโวานนิ บอกซ์ซิโอ (Giovanni Boccaccio)

ฝรั่งเศส พอกกล่าวได้ว่าขบวนการฟื้นฟูวิทยาการของฝรั่งเศสเริ่มจากสมัยของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 8 หลังจากปี ค.ศ. 1494 เมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดดินแดนของอิตาลีมาได้เป็นบางส่วน อิทธิพลความคิดของอิตาลีจึงเข้ามาในฝรั่งเศส แต่ในระยะแรกยังอยู่ในความควบคุมอย่างกวดขันเข้มงวดของศาสนจักร จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ลัทธิมนุษยนิยมจึงมีอิทธิพลอย่างจริงจัง บทกวีของดังเต บทเพลงรักของเพทรา็ค และบทความการเมืองของเมคิยาวลลิ (Niccolo Machiavelli) ถูกกล่าวขวัญกันอย่างแพร่หลายในฝรั่งเศส

ขบวนการมนุษยนิยมในฝรั่งเศสแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ระยะแรก ประมาณ ค.ศ. 1515 - 1534 แนวความคิดและข้อเขียนต่าง ๆ ยังคงพัวพันอยู่กับศาสนา โดยแสดงออกมาในรูปต้องการจะทำการปฏิรูปศาสนา มาถึงระยะที่สอง ประมาณ ค.ศ. 1534 - 1560 จึงได้ดำเนินการไปตามอุดมคติของมนุษยนิยมอย่างแท้จริง ลอกเลียนบทประพันธ์และความคิดคลาสสิก

โดยไม่ได้คำนึงถึงว่าความคิดบางอย่างเหล่านั้นไม่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของตน ส่วนระยะ
สุดท้าย ประมาณ ค.ศ. 1560 - 1598 ระยะนี้สังคมฝรั่งเศสได้รับผลกระทบจากการปฏิรูป
ศาสนาและสงครามกลางเมือง ทำให้ประชาชนได้รับความทุกข์ทรมานทางจิตใจและความกด
ดันมาก เป็นเหตุให้มีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างนักมนุษยนิยมด้วยกันเอง และจะมีนัก
เขียนอีกกลุ่มหนึ่งเกิดขึ้น เช่น มองแตงนีย์ (Montaigne) มองเห็นว่าสันติสุขเป็นสิ่งเดียวที่จะแก้
ปัญหาต่าง ๆ ได้ในโลกที่มีแต่ความไม่แน่นอน

ยุโรปภาคเหนือ ความคิดมนุษยนิยมได้แพร่เข้ามาในประเทศต่าง ๆ แถบยุโรปภาค
เหนือ โดยผ่านทางเยอรมนี ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับอิตาลี นักศึกษาเยอรมันได้เดินทางไปยังรัฐ
ต่างๆ ในแหลมอิตาลี เพื่อศึกษาและค้นคว้าด้านวิชาการ และนำความคิดมนุษยนิยมคนสำคัญๆ
เช่น เพทรา็ค เข้ามาเผยแพร่ในประเทศของตน ทว่าแนวความคิดมนุษยนิยมเหล่านี้เมื่อเข้ามา
ในเยอรมนี ได้เปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง นักมนุษยนิยมแถบนี้มองปัญหาโลกซึ่งและเอาจริงเอาจัง
มากกว่าชาวอิตาลี จึงแสดงออกมาในรูปของการแสวงหาแก่นแท้ของชีวิต ขบวนการมนุษย
นิยมเจริญรุ่งเรืองแถบเมืองศูนย์กลางการค้า เช่น เมืองอัมสเตอร์ดัม นักมนุษยนิยมที่ยิ่งใหญ่
ของแถบยุโรปเหนือ ได้แก่ อิริสมุส แห่งรอตเตอร์ดัม (Desiderius Erasmus of Rotterdam)

อังกฤษ ระยะฟื้นฟูวิชาการ อังกฤษอยู่ในภาวะของสงครามดอกกุหลาบ หลีกจาก
นั้นก็อยู่ในระยะสร้างตัว ราชสำนักอังกฤษจึงไม่อยู่ในฐานะจะอุปถัมภ์นักวิชาการได้ ชนชั้น
กลางที่มั่งคั่งและนักวิชาการของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด จึงเป็นผู้ทำหน้าที่แทน นักมนุษย
นิยมที่สำคัญ ได้แก่ เซอร์ โทมัส มอร์ (Sir Thomas More) วิลเลียม เชคสเปียร์ และ เซอร์
ฟรานซิส เบคอน (Sir Francis Bacon)

ปรัชญายุโรปในยุคฟื้นฟูวิชาการ เมื่อความศักดิ์สิทธิ์ของสมัยกลางเริ่ม
เสื่อมลง ประชาชนเริ่มมีความคิดเป็นของตนเอง ฉะนั้น ปรัชญาจึงกลายลักษณะจากปรัชญา
ศาสนามาเป็นปรัชญาของบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาความจริงเกี่ยวกับโลกปัจจุบัน
ปราชญ์ของยุคฟื้นฟูวิชาการ ได้แย้งทัศนคติศาสนาของยุคกลางที่ว่า คนเป็นสัตว์ที่เสื่อมทราม
มีบาปติดตัวมาแต่กำเนิด และมีเพียงโอกาสพอช่วยให้รอดพ้นไป คนยุคกลางเป็นผู้เข้มงวดใน
ระเบียบวินัยของชีวิตอย่างสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมหมายถึงการควบคุมตัวเอง ระวังความสุข
ตำราทางกาย คนยุคฟื้นฟูวิชาการถือทัศนคติต่างกันทีเดียว กล่าวคือ จะเชื่อโชคกลางและฤกษ์

ปีศาจน้อยลง และมีความต้องการจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้มากกว่าจะรอโลกหน้า นอกจากนี้ปรัชญาเมธีเล็กใช้ภาษาละตินซึ่งเคยเป็นภาษาสากล หันมาฟื้นฟูภาษาของชาติของตนขึ้น ศูนย์กลางของอารยธรรมจึงมิได้อยู่เฉพาะโรมหรือปารีสเท่านั้น ได้กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของยุโรป เช่น ปราก เวียนนา และยังมีคนกลุ่มใหม่คือสามัญชนได้เข้าร่วมสนใจในปรัชญาด้วย ไม่เพียงแต่นักบวชและชนชั้นสูงดังเช่นในสมัยกลางอีกต่อไป อุดมคติของการแสวงหาความรู้ในสมัยนี้คือ “ความรู้เพื่อความรู้”

ปรัชญานั้นความสำคัญของเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติของปรัชญาเมธีกรีกกลับมาเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางอีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้นปรัชญายุโรปตอนนี้จึงอาจแบ่งออกได้เป็น 2 สมัย กล่าวคือสมัยมนุษยนิยมตอนต้น ในระยะคริสต์ศตวรรษที่ 15 - 16 เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเพื่อเตรียมทางสำหรับสมัยใหม่ โดยนำความคิดของกรีกมาแทนที่ความคิดสมัยกลาง ส่วนสมัยที่สอง เป็นสมัยวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เริ่มต้นจากประมาณ ค.ศ. 1600 เป็นต้นไป เป็นระยะที่มีการค้นคว้าแผนใหม่ตามหลักของวิทยาศาสตร์ แต่ก็ยังไม่ขาดความสัมพันธ์กับมนุษยนิยมทีเดียว

ในระยะเริ่มแรกเมื่ออารยธรรมกรีกเข้ามาสู่โรมและฟอรเรนซ์นั้น ได้ทำให้เกิดการขัดแย้งกับนักวิชาการอัสมาจารย์ (Schoolmen) ของสมัยกลางอย่างรุนแรง และมีผลทำให้ข้ออธิบายเกี่ยวกับอารยธรรมคลาสสิกที่เคยเชื่อถือกันในสมัยกลางเสื่อมลง เพราะได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่ แต่กระนั้นก็ดีในหมู่นักปรัชญามนุษยนิยมด้วยกันก็ยังคงแตกแยกกันเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกพยายามศึกษาและยึดหลักปรัชญาของเพลโตเป็นรากฐาน เรียกตัวเองว่า นีโอ-เพลโตนิส (Neo Platonist) กลุ่มนี้ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าปรัชญาแขนงดังกล่าวตอบปัญหาทางความคิดจิตใจของมนุษย์ได้ดีกว่าอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม พวกนีโอ-เพลโตนิส ยังคงไม่ทิ้งความเชื่อทางด้านศาสนาเสียทีเดียวนัก เช่นอธิบายว่า บุคคล ๆ หนึ่งประกอบด้วยดวงจิต (soul) และร่างกาย (body) ดวงจิตเป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้าและร่างกาย ทว่าดวงจิตไม่สามารถจะเข้าถึงพระเจ้าได้ในโลกนี้ ส่วนแรกของข้ออธิบายนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของขบวนการมนุษยนิยมที่เชื่อถือในตัวมนุษย์ มนุษย์เราส่วนหนึ่ง คือ ดวงจิต สามารถจะเข้าถึงพระเจ้าซึ่งเป็นความดีสูงสุดได้ ตอนท้ายของข้ออธิบายแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่เชื่อเรื่องชาติหน้า หรือ สวรรค์ว่ามีอยู่จริง ส่วนปรัชญาเมธีมนุษยนิยมกลุ่มที่สองสนับสนุนปรัชญาของอริสโตเติล (Aristotle) กลุ่มนี้แตกแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ลงไปอีก ทั้งนี้

เพราะมีข้อคิดเห็นในเรื่องปลีกย่อยไม่ตรงกัน เช่นเรื่องความเป็นอมตะของวิญญาณว่ามีความจริงเท็จเพียงใด หรือข้อที่เกี่ยวกับสัมพันธระหว่างดวงจิตกับร่างกาย (อริสโตเติล กล่าวว่า ดวงจิตและร่างกายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่สามารถจะแยกจากกันได้ตามธรรมชาติ แห่งความเป็นจริง)

ถึงแม้จะได้เถียงกันมากมายในเรื่องต่าง ๆ นักปรัชญาทั้งสองกลุ่มนี้ยังมีจุดสนใจเดียวกัน กล่าวคือ การรื้อฟื้นปรัชญากรีกมาเป็นแบบฉบับของความคิด และความปรารถนาที่จะทราบฐานะของมนุษย์ในเอกภพ ก่อนที่มนุษย์จะเข้าใจเกี่ยวกับความจริงสูงสุด พระเจ้า และธรรมชาติรอบข้าง มนุษย์จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับตัวเองอย่างลึกซึ้ง ฉะนั้น มนุษย์ก็กลับมาเป็นจุดรวมของความสนใจทั้งปวง ดังในรัฐกรีกสมัยโบราณ

วรรณคดียุโรปในยุคฟื้นฟูวิทยาการ วรรณคดีในยุคฟื้นฟูวิทยาการอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรกเป็นการเลียนแบบวรรณกรรมคลาสสิกในด้านการประพันธ์ ความรู้และความคิดโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของกาลสมัย ลักษณะที่สองเป็นการนำความคิดเกี่ยวกับมนุษยชาติของนักปราชญ์คลาสสิกมาใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันในประเทศของตน นักเขียนเหล่านี้มุ่งที่จะเชิดชูความสำคัญของมนุษยชาติ สนับสนุนการแสดงความรู้สึกรักนึกคิดส่วนตัวและเน้นให้เห็นคุณค่าของชีวิตในโลกปัจจุบันมากกว่าโลกหน้าแห่งจิตวิญญาณ อย่างไรก็ตาม ลักษณะ ที่รวมนักเขียนสองกลุ่มไว้ด้วยกัน คือ การใช้ภาษาพื้นเมืองซึ่งทำให้วรรณคดีเปลี่ยนบทบาทจากการสร้างความพอใจให้แก่ชนชั้นสูงและผู้ทรงคุณวิชา มารับใช้ประชาชนส่วนใหญ่

เพทรา็ค (Francis Petrarch ค.ศ. 1304 - 1374) เพทรา็ค เป็นนักประพันธ์ชาวอิตาลีเลียนที่มีชื่อเสียงมากของยุคฟื้นฟูวิทยาการ และยังได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาของยุคฟื้นฟูวิทยาการ (Father of Renaissance)” อีกด้วย เขาเกิดที่เมืองอเรซโซ (Arezzo) แต่มาเจริญเติบโต ขึ้นที่เมืองอวิญอง หลังจากที่จบการศึกษาด้านกฎหมายตามความประสงค์ของบิดาแล้ว เพทรา็ค ได้ทุ่มเทความสนใจมางานเขียนอย่างจริงจัง และเมื่อบิดาของเขาสิ้นชีวิตลง เขาก็เลิกอาชีพกฎหมายหันมาจับงานเขียนแต่เพียงด้านเดียว เพทรา็คมีความรู้รอบตัวที่ดีมาก โดยได้มาจากการท่องเที่ยวไปในต่างแดน ไม่ว่าจะเป็นฝรั่งเศส ฟลานเดอร์ หรือเยอรมนี จึงทำให้ได้วัตถุดิบในการเขียนระยะหลังเป็นอย่างมาก

กล่าวโดยทั่วไป เพทรา็ค สนใจงานเขียนของทุกยุค อาทิ ให้ความชื่นชมนักเขียนกลุ่มคลาสสิก ได้แก่ ซิเซโร และเวอร์จิล สนใจงานกวีนิพนธ์ของดังเต ซึ่งเป็นนักเขียนยุคกลางตอนปลาย และสนใจงานเขียนของบอักษิโอ ซึ่งเป็นนักเขียนยุคใหม่ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า เพทรา็ค ให้ความสำคัญต่อปัญหาของสังคมทุกสมัย บทประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของเพทรา็ค คือ บทเพลงรัก หรือที่เรียกว่า “sonnets” ซึ่งรวบรวมอยู่ในหนังสือชื่อ *Canzoniere* (*The Song Book* ค.ศ. 1327 - 1373) ในหนังสือบทเพลงรักนี้ ได้บรรยายถึงความรักอันซาบซึ้งที่เพทรา็คมีต่อนางผู้งดงามชื่อ ลอรา (Laura) มีผู้เทียบเหตุการณ์นี้ว่าคล้ายคลึงกับความรักของดังเตที่มีต่อ บีเอทริส (Beatrice) แต่ต่างกันในแง่ว่าลอราเป็นหญิงที่เพทรา็คเลือกที่จะรัก และเพทรา็ครักลอราในแง่ความสวยงามทางร่างกาย ส่วนดังเตรัก บีเอทริส ในแง่ความคิดจิตวิญญาณ ลอราในทัศนะของเพทรา็คเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตชีวา มีลักษณะของผู้หญิงที่แท้จริง ในตอนจบของเรื่อง ลอราไม่สามารถจะให้ความรักตอบแก่เพทรา็คได้ เพราะนางมีสามีแล้ว การจบของบทเพลงรัก จะแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นแม่ธิดของผู้เขียนอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ได้จบลงด้วยบทกวีอุปมาอุปมัย ซึ่งเปรียบเทียบชัยชนะตามลำดับ จาก “Triumphant of Love” ที่เพทรา็คดกหลุมรักลอรา “Triumphant of Chastity” ที่ความดีความบริสุทธิ์ของลอรามีชัยต่อความรัก และ “Triumphant of Death” ที่ความตายมีชัยต่อลอรา ความมีชื่อเสียงมีชัยต่อความตาย กาลเวลามีชัยต่อความมีชื่อเสียง และความไม่สิ้นสุดมีชัยต่อกาลเวลา

นอกจากความสละสลวยของบทประพันธ์แล้ว ความรักแบบ พลาโทนิค (Platonic) ซึ่งจะไม่มีความสัมพันธ์ทางร่างกาย เป็นความรักด้วยหัวใจที่เกิดขึ้นระหว่างเพทรา็คกับลอรา ยังได้มีอิทธิพลต่อคนยุโรปเป็นอันมาก บางครั้งถึงกับเรียกความรักแบบนี้ว่า ลัทธิเพทรา็ค (Petrarchism)

ลักษณะมนุษย์นิยมอีกด้านหนึ่งที่แสดงออกในงานเขียนของเพทรา็ค คือ การมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ ซึ่งจะผิดไปจากสมัยกลางที่เห็นว่าโลกเต็มไปด้วยบาป สำหรับเพทรา็คชีวิตในโลกนี้มีแต่ความสนุกสนาน ถึงจะยังเชื่อว่าโลกหน้ามีความสำคัญ แต่ไม่ควรทุ่มเทชีวิตมนุษย์ทั้งชีวิตเพื่อโลกหน้า เราควรใช้ชีวิตในโลกนี้เป็นหลัก ซึ่งโลกปัจจุบันก็ยังมีควมรื่นรมย์ปิติยินดี จึงไม่ควรจะหนีโลกนี้ไป ซึ่งจะเห็นข้อแตกต่างอย่างชัด เมื่อเทียบกับข้อเขียนเก่า ๆ เช่น งานเขียนของ เซ็นออกัสติน (St. Augustine) ใน *The City of God* หรือ *Confessions* ข้อเขียนของเพทรา็คจึงเป็นตัวแทนของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการได้อย่างดี

บอักษิโอ (Giovanni Boccaccio) (ค.ศ.1313 - 1375) เป็นบุตรของพ่อค้าชาวเมือง ฟลอเรนซ์ เกิดที่ปารีส ถูกส่งไปเรียนการธนาคารที่เนเปิลส์ เมื่อปี ค.ศ. 1323 แต่บอักษิโอก็ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้สนใจในวรรณคดี ได้เคยพยายามเขียนบทประพันธ์จำพวกร้อยกรองหลาย เรื่อง แต่ต่อมาได้พบว่าตนเองมีความสามารถในการเขียนทำนองร้อยแก้วมากกว่า ข้อคิดข้อ เขียนของเขาจัดได้ว่าแสดงถึงการเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางยุคใหม่ บอักษิโอพยายามวาง แบบฉบับความประพฤติกของชนชั้นกลางที่ก้าวเข้ามาทำหน้าที่ร่วมกับชนชั้นสูง ในฐานะเป็นผู้นำของสังคมยุคใหม่ แต่ก็เช่นเดียวกับเพชร้ำค บอักษิโอสนับสนุนอุดมคติของยุคฟื้นฟูวิทยา การ นั่นคือ การสรรเสริญคุณค่าของวรรณคดีกรีกและโรมัน บทประพันธ์ “*Decameron* (ค.ศ. 1348 - 1353) เป็นฉบับที่นำชื่อเสียงมาให้แก่บอักษิโอมากที่สุด เป็นนวนิยายชวนหัว แสดงบุคลิกลักษณะต่างๆของมนุษย์ในสังคมเช่นเดียวกับบทละครของเชกสเปียร์ *Decameron* เป็นงานรวมเรื่องสั้น 100 เรื่อง ซึ่งแยกออกเป็น 10 หมวด เรื่องราวทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเรื่อง ชาย 3 คน หญิง 7 คน เล่าสู่กันฟัง คนทั้งสิบหนีออกจากเมืองฟลอเรนซ์เนื่องจากเกิดโรค ระบาดในปี ค.ศ. 1348 ไปพำนักอยู่ที่บ้านนอกเมือง เล่าเรื่องราวที่ตนเองสนใจให้กันฟังวันละ 10 เรื่อง เนื้อหาของแต่ละเรื่องเอามาจากนิยายต่าง ๆ โดยเล่าเพิ่มเติมประสบการณ์ของตนเอง เข้าไป งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นความสามารถของบอักษิโอในการเขียนเล่าเรื่องอย่างสนุกสนาน และแสดงให้เห็นความเข้าใจของบอักษิโอทางวิชาจิตวิทยาอีกด้วย

ข้อเขียนของบอักษิโอ มีหลายด้านทั้งทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ สำหรับด้วย ประวัติศาสตร์เขาสนใจในงานของ แทคซิทัส (Tacitus) และ ลิวี (Livy) นักประวัติศาสตร์ชาว โรมันสมัยโบราณ และยังได้ค้นพบงานสำคัญของแทคซิทัสหลายชิ้นด้วยกัน เมื่อสรุปลักษณะ ของบอักษิโอ โดยทั่วไปจะเห็นได้ว่าเขาเป็นคนสนใจในบุคคลธรรมดาสามัญ และมีเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของนักมนุษยนิยม

มองแตญ (Michel de Montaigne ค.ศ. 1533 - 1592) จากหนังสือเรื่อง *Essays* ของมองแตญแสดงให้เห็นถึงความรักมนุษยชาติ ในการบรรยายความอาจจะพูดถึงคน ๆ เดียว แต่นั่นหมายถึงว่าได้พูดถึงมนุษยชาติโดยทั่วไป เพราะบุคคล ๆ หนึ่งจะแสดงสภาพของมนุษย ชาติได้ ดังนั้นจึงได้พยายามศึกษาสำรวจทุกสิ่งทุกอย่างในตัวเขาทั้งร่างกายและความรู้สึกนึกคิด เพื่อจะแสวงหาความจริงของชีวิตที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติ หนังสือเรื่อง *Essays* มี 3 ตอน รวม 106 เรื่อง เริ่มตีพิมพ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1580 จนถึงปี ค.ศ. 1588

แนวคิดของมองแตญ์ที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง *Essays* สรุปได้ว่าเสนอแนวทางชีวิตที่มุ่งแสวงหาความสุขที่แท้จริง ด้วยการให้ทำความรู้จักตัวเองให้มากที่สุด ด้วยการใช้เหตุผล ทั้งนี้เพื่อป้องกันการถูกบงการด้วยความคิดฝัน เลิกเชื่ออะไรงมงาย ให้มีความขยัน ความเกียจคร้านจะทำลายทั้งจิตใจและความปรารถนาของคน ส่วนเรื่องแนวทางการแก้ปัญหาชีวิต ในตอนแรกของหนังสือ *Essays* มองแตญ์เสนอให้ใช้หลักปรัชญาสโตอิก (Stoicism) โดยให้ระงับความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ สนับสนุนขึ้นชมการหาทางสายกลาง แต่เมื่อมาถึงหนังสือตอนที่สอง มองแตญ์รับอิทธิพลปรัชญาสkeptik (Skepticism) โดยกล่าวว่า ปรัชญาก็เหมือนวิทยาศาสตร์ที่ยังเป็นที่น่าสงสัย หรือความตายเป็นสิ่งที่ต่อต้านความชั่วร้าย แต่ความตายโดยสมัครใจก็เป็นเรื่องที่ไม่ดีนัก ความแน่นอนในชีวิตคือการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างกัน ฉะนั้นอย่างไรก็ตามต้องรู้จักตัวเอง

มนุษย์จะรู้จักตัวเองได้ก็ด้วยการใช้เหตุใช้ผล ไม่ควรยึดหลักทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะในโลกเราเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เราจึงต้องยอมรับเรื่องกฎธรรมชาติแล้วศึกษาคุณตัวเอง แล้วจึงหามาตรฐานของตนเอง นั่นเท่ากับว่ายืนยันว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ให้มีลักษณะเป็นเอกภาพ ซึ่งข้อคิดของมองแตญ์มีอิทธิพลอยู่มากทีเดียว เพราะก่อให้เกิดแนวการศึกษาแบบใหม่ที่เน้นเรื่องการค้นคว้า วิจัย ทำให้เกิดความหวงแหนในเสรีภาพ ตลอดจนวางรากฐานให้กับนักคิดโดยทั่วไปและสำหรับยุคแห่งเหตุผลอีกด้วย

อีร์สมุส (Desiderius Erasmus ค.ศ. 1466 - 1536) อีร์สมุสได้ฉายาว่า เจ้าชายของนักมนุษยนิยม (Prince of Humanist) เป็นผู้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนักคิดและประชาชนชาวยุโรปภาคเหนือของยุโรปตะวันตกอย่างหาคนเทียบได้ยาก และเป็นผู้ทำให้ฮอลแลนด์ได้รับอิทธิพลการฟื้นฟูวิชาการอย่างเต็มที่หลังจากสมัยของเขา

ในวัยเริ่มต้น อีร์สมุสถือกำเนิดและเจริญเติบโตที่เมืองรอตเตอร์ดัม อายุได้ 13 ปี ได้รับการชักชวนให้บวชเป็นพระ หลังจากนั้นได้ไปศึกษาในมหาวิทยาลัยปารีสและอ็อกซ์ฟอร์ด หลังจากจบการศึกษาจึงมาทำงานเป็นเลขานุการของบิชอปแห่งแคมบริ (Cambrai) แต่อีร์สมุสก็มีประสบการณ์มาก เคยเดินทางไปเกือบทั่วยุโรป ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี สวิตเซอร์แลนด์ เยอรมนี และที่อื่น ๆ จัดได้ว่ามีลักษณะเป็นมนุษยย์สากล (Universal man) ตามอุดมคติของนักมนุษยนิยม

อีรัสมุส

งานเขียนที่มีชื่อของอีรัสมุส คือ หนังสือเรื่อง *Praise of Folly* ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1511 จากเนื้อหาของหนังสือ อีรัสมุสพยายามชี้ให้เห็นว่าความโง่งมมีอิทธิพลเหนือความฉลาดของมนุษย์ ด้วยการยกตัวอย่างบุคคลในอาชีพต่าง ๆ นักกฎหมาย ครู อาจารย์ นายแพทย์ และอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนให้เห็นว่าต่างได้กระทำสิ่งโง่เขลามา ในตอนจบของหนังสือเล่มนี้ อีรัสมุสได้กล่าวถากถางโจมตีความไม่มีความรู้ของพระ ความคลั่งไคล้ของนักบวชและธรรมเนียมทางศาสนาที่เข้มงวดและการใช้ทฤษฎีที่ยาก จนคนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจได้

อีรัสมุสมีความคิดว่า สถาบันศาสนาและรัฐได้กำหนดความเชื่อแบบงมงายให้กับคนโดยเฉพะอย่างยิ่งในเรื่องของสถาบันศาสนาหรือวัด อีรัสมุสมีแนวคิดที่ว่า จำเป็นต้องมีการปฏิรูป ต้องการจะเห็นศาสนาอยู่ในสภาพเดียวกับที่สมัยพระเยซูยังมีชีวิตอยู่ สนับสนุนให้คนมีความเลื่อมใสในพระเจ้ามากกว่าพระ ให้คนเป็นอิสระต่อคำสอนที่งมงาย และถ้าสามารถจัดการตีความหมายลึกลับของนักเทววิทยาไปได้ ศาสนาจะเป็นเครื่องชี้แนวทางของบุคคล เขาจึงแนะนำว่าศาสนาจักรควรจะปรับปรุงคำสอนให้ใกล้เคียงความจริงขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระเจ้าด้วยตนเอง อีรัสมุสเคยโจมตีว่าพระคัมภีร์ไบเบิลฉบับวลเทจ (Vulgate) นั้นเชื่อถือไม่ได้ เนื่องจากเป็นฉบับแปล และยังได้เริ่มงานพิมพ์คัมภีร์จากฉบับภาษากรีกในปี ค.ศ. 1516 ซึ่งถือว่าเป็นต้นฉบับที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีอยู่ขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ตามอีรัสมุสไม่ได้ต้องการจะแยกตัวด้านศาสนา เป็นแต่เพียงหวังจะปฏิรูปศาสนาจากภายใน

เห็นได้จากเมื่อมีการแตกแยกทางศาสนา อิริสมุสยังประกาศตนเป็นคาทอลิก และเขาจึงได้ชื่อว่า นักมนุษยนิยมคริสเตียน (Christian Humanist)

เซอร์โทมัส มอร์ (Sir Thomas More ค.ศ. 1478 - 1535) เป็นนักมนุษยนิยมของ อังกฤษที่สำคัญที่สุด อดีตเป็นนักกฎหมายและเคยดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในหน้าที่ราชการ หลายตำแหน่ง เช่น เป็นประธานสภาสามัญ และยังได้รับแต่งตั้งเป็นอัครเสนาบดีของอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1529 อีกด้วย ความคิดมนุษยนิยมของมอร์แสดงออกมาในรูปของการเมือง ซึ่ง ปรากฏในหนังสือ *Utopia (ยูโทเปีย)* พิมพ์ปี ค.ศ. 1516 หนังสือเล่มนี้เขียนเป็นภาษาละติน แสดงถึงความคิดเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติ Utopia ในภาษากรีกแปลว่า “Nowhere” ตามเนื้อ เรื่อง ยูโทเปียเป็นเกาะลึกลับอยู่ในโลกใหม่ เป็นเกาะที่สังคมเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติทุกชิ้น

เซอร์ โทมัส มอร์

บุคคลจะได้รับสิ่งของที่เขาต้องการโดยรัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดให้เมืองในฝันของมอร์ ประชาชนจะมีบ้านเรือนที่สะอาด อากาศดี ถนนกว้างขวาง ผู้คนขยันทำงาน และคนจะ ทำงานกันเพียงวันละ 6 ชั่วโมง มีเวลานอน 8 ชั่วโมง เวลาที่เหลือพักผ่อนนั้นก็จะนิยมอ่าน หนังสือเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเอง ทุกคนจะอยู่อย่างสงบ จะทำสงครามก็ต่อเมื่อมีข้าศึกมารุก ราน ซึ่งเท่ากับเป็นสงครามป้องกันตนเองมิใช่สงครามรุกราน หรือแผ่ขยายอาณาเขต แต่นั่นไม่ ได้หมายความว่ามอร์จะนิยมในสงคราม ในทัศนะของเขาเห็นว่าสงครามหรือการต่อสู้เป็นสิ่งป่า

เดือน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการรุกรานหรือป้องกันตัวเองก็ตาม หนังสือ *Utopia* (ยูโทเปีย) ได้ถูกแปลออกเป็นภาษาอังกฤษ และปรากฏในรัฐอังกฤษก็หลังจากผู้เขียนได้สิ้นชีวิตลงแล้ว ทว่าเมื่อแพร่หลายออกไป คำว่า ยูโทเปีย กลายเป็นคำที่หมายถึง แนวคิดที่จะปฏิรูปสังคมไปสู่อุดมคติโดยมิได้คำนึงถึงความเป็นปฏิกชนของมนุษย์

โทมัส มอร์ แตกต่างจากนักมนุษยนิยมคนอื่น ๆ ที่ว่าไม่เคยไปอิตาลี เป็นคนเคร่งศาสนา ได้เคยแนะนำว่ามนุษย์ที่ยึดอุดมคติของศาสนาคริสต์และเหตุผลเป็นเครื่องนำทางชีวิต จะประสบผลสำเร็จในชีวิต ความเคร่งศาสนาของมอร์เป็นที่ประจักษ์เมื่อทำการต่อต้านลัทธิลูเธอรอย่างแข็งขัน และการพักท้าวพระเจ้าเฮนรี่ที่ 8 เมื่อจะแยกตัวออกจากคาทอลิกมาก่อนตั้งนิกายอังกฤษจนต้องสิ้นชีวิตในที่สุด

เซอวังเตส์ (Miguel de Cervantes Saavedra ค.ศ. 1547 - 1616) เซอวังเตส์เป็นนักเขียนชาวสเปน เรื่องที่มีชื่อเสียงของเขาคือ *Don Quixote* (ดอน กิโฮเต้) พิมพ์ ค.ศ. 1615 เซอวังเตส์ เกิดในครอบครัวหมอ เมื่อปี ค.ศ. 1547 จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแมดริด เคยทำงานให้กับสำนักสันตปาปา มาถึงปี ค.ศ. 1571 ได้สมัครเป็นทหารไปรบที่ลีเพนโต (Battle of Lepanto) เขาได้รับบาดเจ็บจนเสียแขนซ้ายแต่ก็มีความนิยมในการเป็นทหาร ได้กลับมาเป็นทหารอีกจนถึงปี ค.ศ. 1575 ซึ่งเป็นปีที่เขาถูกโจรสลัดจับไปเป็นเชลย และต้องถูกขายเป็นทาสไปยังอัลเจียส์ หลังกจากหนีมาได้แล้วจึงได้มาจ้างงานเขียนอย่างจริงจัง แต่สำหรับหนังสือเรื่อง ดอน กิโฮเต้ เขาเขียนขึ้นในช่วงที่เขาขึ้นศาลศาสนาในข้อหาว่าทุจริตด้านการเงิน

เรื่อง *Don Quixote* เริ่มเนื้อเรื่องด้วยตัวเองของเรื่องคือ ดอน กิโฮเต้ ขุนนางชราที่อยากจนคนหนึ่งหลงใหลในนวนิยายเกี่ยวกับอัศวินสมัยกลางมากจนความคิดฟุ้งซ่าน แล้วดำเนินเรื่องต่อไปด้วยการที่ ดอน กิโฮเต้ ใส่ชุดอัศวินออกเดินทางเผชิญโชค ในระหว่างเดินทางได้พบกับพ่อค้าคนหนึ่ง และได้มีการทำสู้รบกันขึ้น ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าในทัศนะของพ่อค้านั้น เห็นว่า ดอน กิโฮเต้ เป็นคนวิกลจริต และจุดนี้เองที่ทั้งเพื่อนบ้านและพระได้พยายามดึง ดอน กิโฮเต้ กลับมาเป็นเหมือนเดิมเท่ากับย่ำว่าเขาได้เสียสติไปแล้ว หลังจากนั้นการเดินทางได้เริ่มขึ้นอีก ครั้งนี้เขามีเพื่อนร่วมทางคนใหม่คือ ซานโช พานซา (Sancho Panza) ชาวนาผู้โง่เขลา ซึ่งความโง่เขลาไม่ได้ช่วยอะไรแก่ ดอน กิโฮเต้ ได้เลย ซานโช พานซา ร่วมเดินทางไปด้วยเพราะเชื่อว่า ตนจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงเกาะสักแห่งหนึ่ง เรื่องมาจบลงที่ ดอน กิโฮเต้ ได้เลือกสตรีในฝันหรือเจ้าหญิงผู้เลอศักดิ์แบบบุคอัศวินมาเป็นนางประจำใจทั้ง ๆ ที่หญิง

ผู้นั้นแท้จริงแล้วเป็นชาวนาเท่านั้น แต่ คอน กิโฮเต้ ก็ได้สู้เพื่อรักษาเกียรติของเธอจนถึงชีวิต
นั่นคือจุดมุ่งหมายของการเสียดสีสังคม สุดท้ายการต่อสู้กับยักษ์หรือที่จริงคือกัณฑ์ลมนที่ คอน
กิโฮเต้ ต่อสู้ด้วยนั้นเป็นการต่อสู้กับสิ่งที่ไม่มีตัวตน

เซอวังเตส์

เซอวังเตส์ต้องการชี้ให้เห็นว่า คอน กิโฮเต้ เป็นสัญลักษณ์ของความเพ้อฝันอุดมคติ
ซานโจ พานซา เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นจริง ตัวละครทั้งสองมีบุคลิกที่ตรงกันข้าม แต่
ก็ไม่ขัดกันและไปกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่า เป็นความจำเป็นที่จะต้องใช้สติปัญญา
ทั้งสองแบบ เพื่อที่จะรู้ข้อเท็จจริงของทุกสิ่งในโลกนี้ ความจริงจะไร้อุดมคติไม่ได้ และอุดม
คติต้องมีรากฐานของความจริง

ข้อเขียนของเซอวังเตส์แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นคนมีความคิดกว้าง มีอารมณ์ขัน และ
เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปอย่างแท้จริง

เซอร์ ฟรานซิส เบคอน (Sir Francis Bacon ค.ศ. 1561 - 1626) เป็นนักมนุษยนิยม
ชาวอังกฤษ ความคิดของเบคอนจัดว่าเป็นสัญลักษณ์ของยุคใหม่ ที่มุ่งจะก้าวหน้าไปในทาง
วิทยาศาสตร์ เชิดชูความสำคัญของเหตุผลซึ่งเกิดจากการทดลอง หนังสือที่มีชื่อของเบคอน คือ

หนังสือเรื่อง *The New Atlantis* (นิวแอตแลนทิส) เป็นบทเรียนที่มีเนื้อหาทำนายอนาคตของมนุษย์และสังคม กล่าวคือ ในอนาคตกาลนี้ โลกจะต้องวิวัฒนาการไปตามความคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยอ้างถึงความคิดแบบสุชนิยม ซึ่งมนุษย์ในสมัยฟื้นฟูวิทยาการกำลังแสวงหาและตีความหมายว่าจะต้องได้มาด้วยวิธีการทางจิตวิทยาศาสตร์เท่านั้น เพราะถ้าเดินตามหลักวิทยาศาสตร์แล้ว มนุษย์จะสามารถควบคุมกลไกของธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์

นอกจากหนังสือ *The New Atlantis* แล้ว เบค็อนยังมีงานเขียนที่สำคัญอีก 2 ชิ้น ใน “*Novum Organum*” มีเนื้อหาว่าด้วยหลักเกณฑ์ในการคิดสิ่งต่าง ๆ ในโลกและจักรวาล โดยมีหลักการว่า สิ่งที่เป็นจริงควรเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาแบบวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์ ซึ่งก็คือ การทำให้มนุษย์มีอำนาจบังคับธรรมชาติที่แวดล้อมตัวมนุษย์อยู่ และนำธรรมชาตินั้นมาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตในสังคม จะทำดังนี้ได้ก็โดยอาศัยหลักการคือ การสังเกตพิจารณา (observation) การสืบสวนคิดค้น (Investigation) และการค้นคว้าทดลอง (experiment) ส่วนบทความเรื่อง “*The Advancement of Learning*” หรือความก้าวหน้าแห่งการเรียนรู้ มีเนื้อหาว่าด้วยโครงสร้าง ระบบ และรูปแบบของการเรียนรู้ในอนาคต จากงานเขียนเหล่านี้ตามกล่าวมา เบค็อนจึงเป็นผู้หนึ่งที่ช่วยนำยุโรปไปสู่สมัยใหม่ของวิทยาศาสตร์

ศิลปกรรมยุโรปในยุคฟื้นฟูวิทยาการ

ผลงานทางศิลปะไม่ว่าจะเป็นงานในสาขาจิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรม ถือได้ว่าสามารถแสดงออกให้เห็นได้ เข้าใจได้ถึงลักษณะของยุคฟื้นฟูวิทยาการในด้านศิลปะเริ่มในอิตาลีเช่นเดียวกับวิทยาการสาขาอื่น ๆ จิออตโต (Giotto ค.ศ. 1266 - 1336) เป็นผู้เปิดทางจิตรกรรม ลักษณะจิตรกรรมได้เริ่มเปลี่ยนรูปไปจากเดิมจากรูปร่างของภาพที่แข็งที่ติดอยู่กับพื้นภาพ (background) สีทองที่ขาดทัศนียวิทยา เปลี่ยนมาเป็นรูปทรงที่แสดงความรู้สึกของมนุษย์ พื้นภาพเริ่มมีความลึกด้วยบรรยากาศของทัศนียวิทยา มีการวางมวล (Mass) และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบได้จังหวะกลมกลื่นขึ้น ซึ่งเป็นการเริ่มเน้นคุณค่าทางมนุษยนิยมให้เห็นเด่นชัดเป็นครั้งแรก

ในสมัยต้นของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการมีการขุดค้นกรุงโรม ได้พบศิลปวัฒนธรรมและ
วิทยาการต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ให้อิทธิพลกับชาวคริสเตียนในยุคนี้อย่างมากมาย แต่ด้วยความ
เชื่ออย่างแนบแน่นในศาสนา ผลงานทางด้านศิลปะของคนในยุคนี้ยังคงลักษณะของอิทธิพล
ศาสนาคริสต์อย่างแท้จริง ใช้ความสมบูรณ์ในรูปร่างและองค์ประกอบของกรีกและโรมัน แต่ใช้
หัวใจของคริสเตียนใส่เข้าไปในรูปร่างนั้น ๆ มาซัชชีโอ (Masaccio ค.ศ. 1401 - 1428) ได้ชื่อ
ว่าเป็นผู้เริ่มงานจิตรกรรมในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ โดยการเพิ่มเติมจากที่จีโอตโตได้ทำไปแล้ว
ผสมกับลักษณะที่งดงามและสมบูรณ์ของกรีกทำให้สมบูรณ์ขึ้นทั้งในด้านรูปร่างซึ่งมีความ
สมบูรณ์นุ่มนวล และแสดงควมมีชีวิตชีวาที่มากกว่าจีโอตโต ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกรุ่นแรก พื้น
ภาพมีทัศนียภาพที่ลึกเข้าไปและมีบรรยากาศ มีการจัดความสมดุลย์ของภาพที่เป็นอิสระและ
สัมพันธ์กลมกลืนกัน และการเน้นคุณค่าทางความรู้สึกรักของมนุษยนิยม

ดอนาเตลโล (Donatello ค.ศ. 1386 - 1466) เป็นประติมากรผู้บุกเบิกแนวทาง
ประติมากรรมในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการอีกผู้หนึ่ง โดยละทิ้งรูปร่างสูงยาวและแข็งทื่อของศิลปะ
แบบกอธิคหันมาสนใจคุณค่าทางด้านรูปร่างที่มีความเคลื่อนไหวและสมบูรณ์ตามแบบของ
กรีก และคุณค่าทางใจโดยเน้นไปในเรื่องของศาสนา ลักษณะงานของ ดอนาเตลโล่แสดงออก
ถึงอารมณ์ส่วนตัวที่รุนแรง เน้นให้เห็นถึงคุณค่าของมนุษยนิยม งานส่วนมากของเขาจะเกี่ยว
กับด้านศาสนาและวีรบุรุษเกือบทั้งสิ้น

ประติมากรรมที่มีชื่อที่สุดของ ดอนาเตลโล่ คือ กาทาเมลลาตา (Gattamelata)
ที่เมืองปาโดวา สร้าง ค.ศ. 1444 เป็นรูปจอมพล อีราสโม ดา นาร์นี (Erasmus de Narni) สวมเสื้อ
เกราะแบบโรมันซึ่งมีขนาดใหญ่เกินตัว ความไม่สมส่วนของขนาดม้าและคนเนื่องมาจากความ
พยายามของดอนาเตลโล่ที่แสดงความเหมือนจริงให้มากที่สุด โดยคิดไปว่าถ้าม้าตัวเล็กก็ไม่อาจ
ทานน้ำหนักจอมทัพที่สวมเกราะหนักอึ้งผู้นี้ได้ ดอนาเตลโล่ได้ศึกษาร่างกายของม้าตามหลัก
วิทยาศาสตร์ที่เดียว พยายามแสดงกล้ามเนื้อต่าง ๆ ตลอดจนริ้วรอยบน เส้นขน ทาง และเส้น
โลหิตที่โปนออกมา

ต่อมาถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการอย่างแท้จริง ซึ่งได้แก่ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เรียกกันว่า
ยุคทองของศิลปะอิตาลีแล้ว ตัวแทนของยุคนี้ ได้แก่ ลีโอนาโด ดา วินชี (Leonardo da
Vinci) ไมเคิลแองเจโล (Michelangelo) และ ราฟาเอล (Raphael)

ลีโอนาโด ดา วินชี (ค.ศ. 1452 - 1591) โดยส่วนตัวแล้วเป็นอัจฉริยะศิลปิน เป็นทั้งนักปราชญ์ที่มีความคิดลึกซึ้งละเอียดอ่อน ละเมียดละไม และประณีตสุขุม ท่านเป็นทั้งนักจิตรกร นักประดิษฐ์ วิศวกร และนักชีววิทยา ซึ่งผลของความละเอียดลึกซึ้งของงานที่ท่านได้ศึกษาค้นคว้ามานั้นสามารถเป็นตำราให้คนในยุคปัจจุบันได้ศึกษากันต่อ ๆ มา การแสดงออกในจิตรกรรมของท่านจึงเต็มไปด้วยสิ่งที่กล่าวมาแล้วนั้น ลีโอนาโดจะใช้น้ำหนักที่กลมกลืน สีที่นุ่มนวล และบรรยากาศที่สงบนิ่งลึกซึ้ง ลักษณะของภาพจะมีท่าทางเรียบ ๆ ละเมียดละไม และการเน้นส่วนละเอียดในลักษณะที่เป็นจริง ฝีแปรงของท่านจะเก็บทุกรายละเอียดด้วยความปราณีตและกลมกลืน

ภาพเขียนของดา วินชี ส่วนใหญ่เกี่ยวกับพระประวัติของพระเยซู โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพพระมารดามาเรียและพระกุมาร แต่แทนที่จะประดิษฐ์ฐานทั้งสองพระองค์บนบัลลังก์อย่างในสมัยกลางและตอนต้นสมัยฟื้นฟูวิทยาการ เขามักจัดภาพให้อยู่ในวัชรธรรมชาติ ใบหน้าของทั้งสองพระองค์มองดูงดงามและอ่อนละมุน เป็นสัญลักษณ์ของความเมตตาและความรัก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของมนุษยนิยม รูปที่มีชื่อเสียงของเขาได้แก่ “The Last Supper” และ “Mona Lisa”

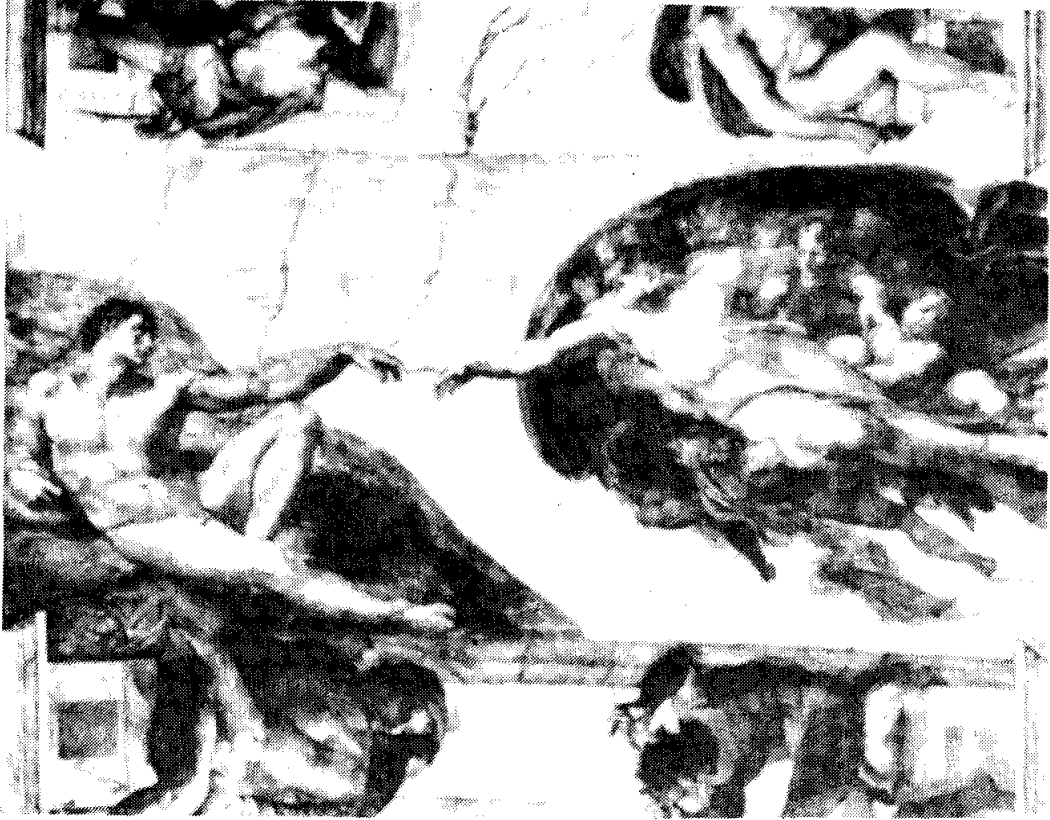
จิตรกรผู้ยิ่งใหญ่คนต่อมา คือ ไมเคิลแองเจโล (ค.ศ. 1475 - 1564) เป็นประติมากร และจิตรกรซึ่งเคยทำงานด้านสถาปนิกด้วย เช่น การสร้างโดมของโบสถ์เซนต์ ปีเตอร์ ไมเคิลแองเจโลมีลักษณะส่วนตัวที่ตรงกันข้ามกับลีโอนาโด ดา วินชี คือเป็นคนมีอารมณ์รุนแรงมากต่อต้านสังคม ไม่ยอมคบกับใคร เห็นว่าโลกนี้อยู่ได้ด้วยการดิ้นรนต่อสู้ ภาพที่เขาเขียนจึงมีลักษณะแข็งกร้าวบีบั้นเข้มแข็งและเต็มไปด้วยพลัง ภาพมีลักษณะการเคลื่อนไหวที่เต็มไปด้วยการดิ้นรนและบีบคั้น และมีความมหึมาเหมือนรูปปั้นมากกว่ารูปวาด ภาพที่มีชื่อเสียงของเขา ได้แก่ “Separation of Light and Darkness”, “Ceration of Adam”

ราฟาเอล (ค.ศ. 1483 - 1520) เป็นจิตรกรเอกคนที่สามของยุคฟื้นฟูวิทยาการ ราฟาเอลเป็นคนนุ่มนวลอ่อนหวาน และเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว ด้วยลักษณะประจำอันนี้เองจึงมีผู้กล่าวว่ามิผลทำให้ราฟาเอลเขียนรูป “Madona and Child” ได้ดีที่สุด เพราะเป็นรูปที่แสดงความรักของแม่ที่มีต่อบุตร ซึ่งรูปนี้เป็นที่นิยมเขียนกันมากเพราะเป็นตัวแทนถึงความรู้สึกในศาสนาได้ดีที่สุด ราฟาเอลได้รับอิทธิพลจากดา วินชีในเรื่องฝีแปรง และ

ความประณีตนุ่มนวลในรายละเอียด ต่อมาเมื่อไปพบงานของไมเคิลแองเจโลเข้า ก็เกิดความ
นิยมชมชอบภาพที่เคยเขียนนุ่มนวลก็เพิ่มลักษณะแข็งกร้าวขึ้น

ลีโอนาร์โด ดา วินชี "The Madonna of the Rocks"

ไมเคิลแองเจโล “Creation of Adam”

วิวัฒนาการด้านดนตรีกับลัทธิมนุษยนิยม

เนื่องจากเป็นยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการซึ่งเน้นถึงความคิดเรื่องมนุษยนิยม เสรีภาพส่วนบุคคล เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกันมาก นักประพันธ์เพลงจึงเปลี่ยนท่วงทำนองของคนตรีให้เข้ากับสมัย วิธีประสานเสียงแบบสมัยกลางที่คำนึงถึงแต่เสียงเอกแต่เพียงเสียงเดียวได้เปลี่ยนมาเป็นทุกๆ เสียง มีความสำคัญและนำหน้าเสมอกัน แต่ละเสียงจะล้อเลียนทำนองกันไปโดยตลอด เพลงที่แต่งกันในยุคนี้ก็มีทั้งเพลงศาสนาและเพลงทางโลก ซึ่งทั้งเนื้อร้อง ทำนอง มีความเป็นอิสระ พรรณนาความรู้สึกส่วนตัว แบบของมนุษยนิยม แต่ก็ยังคงมีลักษณะของแบบคลาสสิกเหลืออยู่